

№ 20 (373)
Май 2011 года



Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

-  **Спадчына ў небяспецы: помнік эпохі барока –** стар. 2
-  **Ініцыятыва: закінутыя дамы як нескарыстаны скарб –** стар. 4
-  **Школьнае краязнаўства: прадмет у раскладзе –** стар. 6

На тым тыдні...

✓ **З 11 па 14 мая** ў Стаўбцоўскім раёне на базе раённага турыстычна-аздраўленчага комплексу «Высокі бераг» прайшоў **XII рэспубліканскі турыстычны злёт студэнтаў**, мэты якога – актывізацыя гэтай дзейнасці сярод студэнтаў, прапаганда турызму як дзейснага сродку выхавання любові да Радзімы, умацаванне сяброўскіх стасункаў між рознымі ВНУ, абмен досведам. Мерапрыемства арганізаваў Рэспубліканскі цэнтр турызму і краязнаўства навучэнскай моладзі.

✓ У мастацкай галерэі «Палац мастацтва» з **12 мая** працуюць дзве адметныя выстаўкі.

Першая – **персанальная мастака Анатоля Бяляўскага «Зямля бацькоў»**, прымеркаваная да ягонага 50-годдзя. Экспазіцыя ўключае пейзажы, партрэты і нацюрморты. Вялікую ўвагу надае аўтар запамінальным краявідам роднай зямлі, а на партрэтах занатоўвае для наступнікаў абліччы блізкіх і дарагіх яму людзей, а таксама вядомых сучасных дзеячаў культуры.

Другая **персанальная выстаўка – «Дабраслаўленне»** – складаецца з твораў **Лявона Грышука** і прымеркаваная да ягонага 60-годдзя. На ёй прадстаўлены пейзажы, прывезеныя з розных пленэраў. Найбольш аўтара вабяць некрунутыя зменамі сучаснасці маляўнічыя куточки роднага краю. Шмат яго працаў прысвечана мясцінам з архітэктурнымі помнікамі, са звязанымі з жыццём і дзейнасцю выбітных асобаў нашай гісторыі – так званыя мемарыяльныя мясціны. Асобны раздзел – біблейская тэматыка.

✓ **14 мая** ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь прайшоў **гала-канцэрт «Вечная магія музыкі»**, у якім бралі ўдзел студэнты Беларускай акадэміі музыкі, удзельнікі міжнароднага (беларуска-расійска-кітайскага) праекта «Маладыя галасы». Імпрэза праходзіла ў рамках агульнаеўрапейскай акцыі «Ноч музеяў».

✓ Яшчэ адна імпрэза ў музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры была прымеркаваная да Міжнароднага дня музеяў. **18 мая** тут прайшоў **дзень адчыненых дзвярэй**. З самага ранку працавалі экспазіцыі «Вытокі тэатральнай і музычнай культуры на беларускіх землях», «Гісторыя тэатральнай і музычнай культуры X–XIX стст.», «Беларуская музычная культура XX ст.», «Тэатральная культура Беларусі XX ст.». Па абедзе наведнікаў запрасілі на выстаўку індыйскіх музычных інструментаў, перададзеных музею Беларускай акадэміі музыкі, і на адкрыццё выстаўкі аднаго экспаната. Была прадстаўленая карціна жывапісца і графіка Міхася Філіповіча (1937 г.), якую той падараваў мастаку-партрэтistu Міхаілу Станюту. Абодва творцы сябравалі, ладзілі сумесныя выстаўкі. Унікальнасць выстаўленай працы ў тым, што яна належыць сям'і Станюту, мае адпаведны дарункавы аўтограф М. Філіповіча, датаваны 1937 г. Закончылася праграма канцэртаў салісткі Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балеты Рэспублікі Беларусь Анастасіі Масквіной.



Пад дахам ЮНЕСКА

19–21 мая 2011 года ў Мінску адбылася кансультаўная сустрэча экспертаў і трэнінг ЮНЕСКА для краін кадастру Бюро ЮНЕСКА ў Маскве (Азербайджан, Арменія, Беларусь, Малдова, Расія), якія праводзіліся для абмеркавання Міжнароднай канвенцыі ЮНЕСКА аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны 2003 года і Аператыўнага кіраўніцтва па яе выкананні. Арганізатарам Рэгіянальнай сустрэчы быў Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы НАН Беларусі пры

падтрымцы Бюро ЮНЕСКА ў Маскве, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА.

Мэта гэтай сустрэчы – кансалідацыя і ўмацаванне патэнцыялу вышэйназваных краінаў па захаванні нематэрыяльнай культурнай спадчыны, а таксама па пашырэнні досведу аб важнасці захавання яе ў краінах кадастру. Акрамя гэтага, сустрэча павінна ўзвысіць інтарэс краінаў да нематэрыяльнай культурнай спадчыны, асабліва да яе жывога складніка як асновы

культурнай разнастайнасці народаў, іх устойлівага культурнага развіцця.

У рабоце сустрэчы прымалі ўдзел вядомыя спецыялісты з краінаў СНД, праграмны спецыяліст па культуры Бюро ЮНЕСКА ў Маскве Любава Морава, эксперт-трэнер ЮНЕСКА Рыкс Смітс, беларускія спецыялісты.

19 мая ў канферэнц-зале Прэзідыума Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі перад прысутнымі з прывітальным словам выступіў намеснік старшыні Прэзідыума НАН Беларусі Уладзімір Гусакоў, было агучанае прывітанне міністра культуры Рэспублікі Беларусь Паўла Латушкі, са словам да адкрыцця сустрэчы (па-беларуску) выступіў акадэмік-сакратар АДДЗЯЛЕННЯ ГУМАНІТАРНЫХ НАУК НАН Беларусі, доктар гістарычных навук прафесар Аляксандр Каваленя (яго выступленне «КГ» друкуе цалкам).



Фотаздымкі Мікалая МЕЛЬНИКАВА

(Працяг тэмы на стар. 3)



Спадчына ў небяспецы

«Законнае» знішчэнне помнікаў

На жаль, апошнім часам праблемы аховы гісторыка-культурнай спадчыны, нягледзячы на ўсё большы грамадскі рэзананс, на грамадска-дзяржаўны дыялог у гэтай сферы, не знаходзяць вырашэння, хоць вырашэнне простае – дасканалае выкананне заканадаўства аб ахове помнікаў гісторыі і культуры на ўсіх узроўнях, зверху да нізу. Права правам, тэорыя тэорыяй, а практыка, рэчаіснасць, мякка кажучы, засмучае.

На падведмаснай Барысаўскаму райвыканкаму тэрыторыі знаходзіцца ўнікальны помнік, апошні помнік эпохі барока ў Беларусі – былы дамініканскі касцёл у вёсцы Зембін. Будынак у складаным стане: адсутнічае дах, зруйнаваныя скляпенчатыя перакрыжжы. Яшчэ амаль 10 гадоў таму стан яго не быў такі крытычны. Хто вінаваты ў яго знядбанні? Акрамя органаў выканаўчай і распарадчай улады – ніхто. Бо менавіта іх бяздзейнасць, невыкананне элементарных нормаў заканадаўства прывялі да заняпаду ўнікальнай гістарычнай пабудовы.

А зараз Барысаўскі выканкам хоча ўвасобіць прынцып: няма помніка – няма праблемы. Для гэтага праведзенае быццам абследаванне стану помніка асобамі, якія не мелі на гэта аніякіх прававых падставаў, аніякай кваліфікацыі. І вынік гатовы, геніяльнае ра-

шэнне знойдзенае: звярнуцца ў Мінкульт аб пазбаўленні касцёла статуса помніка і яго далейшым дэмантажы, а, дакладней, знішчэнні.

Пры гэтым толькі факт правядзення працаў па абследаванні канструкцыяў касцёла парушае арт. 37 Закона «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь» ад 09 студзеня 2006 г., які гаворыць, што працы на гісторыка-культурнай каштоўнасці, у тым ліку і даследчыя, павінны выконвацца толькі з пісьмовага дазволу Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, а праводзіць натурныя і архіўна-бібліяграфічныя даследаванні павінны асобы, надзеленыя правам на выкананне вышэйназваных працаў, як прадугледжана арт. 40 Закона «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь».

Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў



гісторыі і культуры адсочвае сітуацыю і прадпрымае захады для прадухілення чарговага гвалту над нашай спадчынай. Касцёл даследавалі, рэкамендавалі пазбавіць статуса помніка і ў далейшым зруйнаваць: галоўны інжынер КУП «Інстытут «Барысаўпраект» А.І. Місіюк, галоўны архітэктар Барысаўскага раёна С.І. Самцэвіч, дырэктар ІСКУП «УКБ-Барысаў» А.В. Бусел, акт так званага абследавання зацвярджаў старшыня Барысаўскага райвыканкама У. Мірановіч.

Антон АСТАПОВІЧ

Фестываль мастацтваў беларусаў свету

На 8–9 ліпеня запланаваны І фестываль мастацтваў беларусаў свету. Аб падрыхтоўцы да гэтай творчай акцыі былі праінфармаваны кіраўнікі грамадскіх арганізацыяў беларусаў Грузіі, Польшчы, Літвы, Украіны і Эстоніі, а таксама прадстаўнікі беларускамоўных СМІ дыяспары на сустрэчы ў Міністэрстве культуры 5 мая ў Мінску. Пад час яе былі абмеркаваныя актуальныя пытанні развіцця супрацоўніцтва з беларусамі замежжа ў сферы культуры. Гала-канцэрт І фестывалю мастацтваў беларусаў свету запланаваны на 9 ліпеня ў рамках XX Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску». Абудзецца таксама шэраг мерапрыемстваў фестывалю ў Мінску, у тым ліку выстаўкі мастакоў і фатаграфіаў, сустрэчы з літаратарамі беларускай дыяспары.

У выніку была дасягнутая дамоўленасць аб развіцці супрацоўніцтва з беларусамі замежжа па падрыхтоўцы і арганізацыі фестывалю, аб пашырэнні ўдзелу прадстаўнікоў дыяспары ў культурным жыцці Беларусі. Другое пасяджэнне Кансультатыўнай рады па справах беларусаў замежжа адбудзецца пад час фестывалю.



Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Народныя артысты з Жыткавічыны

Рускамоўная галінка

Нядаўна пабачыла свет унікальная кніга, якая не мае аналагаў у нашай краіне, – «Белорусский литературный союз «Полоцкая ветвь»: 1994–2009 гг.» Унікальнасць яе ў тым, што яна з'яўляецца адначасова літаратурна-мастацкім і даведачным выданнем. Падзагалолак «Літаратурная анталогія» гаворыць сам за сябе: тут апублікаванае ўсё самае лепшае, што выйшла з-пад пяра сяброў літаратурнага аб'яднання «Полоцкая ветвь» на працягу 15 гадоў яго існавання. У зборніку прадстаўленыя як вядомыя ў Беларусі пісьменнікі, паэты, драматургі, так і пачаткоўцы. Прэзентацыя адбылася якраз у дзень 16-й гадавіны аб'яднання ў Полацкай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Ф. Скарыны, куды на сустрэчу з чытачамі прыйшлі не толькі сябры аб'яднання з Полацка і Наваполацка, але і літаратары з Мінска, Оршы, іншых гарадоў.

У кнізе сабраныя творы 114 аўтараў, што жывуць у розных рэгіёнах нашай краіны і пішуць у асноўным на рускай мове. З палачанаў і навапалачанаў у зборнік увайшлі: мінчанін, ураджэнец Наваполацка, старшыня «Полоцкой ветви» Алег Зайцаў, ганаровы старшыня аб'яднання Аляксандр Раткевіч, прафесар Полацкага дзяржуніверсітэта Аляксандр Гугнін, выкладчык гэтай установы Ларыса



Міхновіч, ураджэнец Полаччыны Фёдар Коневіч, настаўніца Наталля Ліцвінава, першабудаўнік Наваполацка Валеры Старынскі, Раіса Антаневіч і многія іншыя, усяго – 32 аўтары.

Для бібліяграфіаў гэтае выданне наогул неацэнны падарунак: пад адной вокладкай у алфавітным парадку сабраныя не толькі творы, але і біяграфіі іх аўтараў з фотопартрэтамі, і нават прыведзена бібліяграфія. Антологія дае даволі поўнае ўяўленне пра сучасную рускамоўную літаратуру ў Беларусі.

Кніга будзе цікаваю не толькі аматарам паэзіі і прозы, а і выкладчыкам і гістарыяграфам літаратуры, крытыкам і літаратуразнаўцам.

Валянціна СОПКАВА

Добрая вестка кнігалюбам Перавыдадзеная кніга Л. Лыча

Новая кніга добра вядомага чытачам «Краязнаўчай газеты» аўтара – доктара гістарычных навук Леаніда Лыча «Уніяцкая царква на Беларусі» – зацікавіла многіх чытачоў нашай газеты. Але, на жаль, мізэрны наклад вельмі хутка разышоўся. Чытачы нашай газеты звярталіся ў рэдакцыю з запытаннем: «Дзе можна прыдаць кнігу?» І вось прыйшла інфармацыя, што нядаўна адбылося перавыданне (якое поўнасцю паўтарае першае).

Нагадаем спачатку, што ў нашай газеце мы пісалі пра кнігу Л. Лыча сёлета ў № 8. Напрыканцы зімы ва ўніяцкім цэнтры прайшла яе прэзентацыя. Сярод выступоўцаў былі і такія вядомыя ў краіне людзі, як доктар тэхнічных навук, адзін са стваральнікаў Рэспубліканскага музея старажытнабеларускай культуры, выдат-

ны знаўца ўніяцкай сакральнай архітэктуры і жывапісу, грамадскі дзеяч Юрый Хадыка. Усе выступоўцы ўзрушана прамаўлялі аб кнізе, якая прыадчыняе заслону маўчання пра адну з самых вядомых у гісторыі Беларусі хрысціянскіх канфесіяў, якая, на жаль, была па-зверску знішчаная пасля захопу Расійскай Імперыяй Беларусі ў XVIII стагоддзі.

Цяпер ахвочыя могуць усцешыцца: знайшоўся дабрадзеі, які прафінансаваў выданне дадатковага тыражу гэтай кнігі, а беларускі «Кнігазбор» арганізаваў яго друкаванне. Дапамагчы распаўсюдзіць кнігу Л. Лыча ўзяўся яго сябра пісьменнік Яўген Лецка. Да яго і варта звяртацца з пытаннямі. Кантактныя тэлефоны: 288-05-44 (хатні ў Мінску), 185-66-06 (Velcom) і 261-62-61 (МТС).

3 пошты «КГ»

Добры дзень, шанойная рэдакцыя!

З'яўляюся сталым чытачом «Краязнаўчай газеты». Ужо колькі гадоў надзельная раница пачынаецца для мяне з кубачка гарбаты і свежага нумара любімага выдання. Вялікі дзякуй за важную і карысную справу, якую вы робіце!

Асабліва прыемна сустракаць на старонках газеты матэрыялы, прысвечаныя Віцебшчыне. Парадаваў артыкул шанойнага Алеся Карлюкевіча «Літаратурна-мастацкая памяць Віцебска» ў № 18 за май 2011 года, прысвечаны постацям малавядомых шырокім колам, але сапраўды вартых ураджэнцаў горада.

У той жа час лічу неабходным звярнуць вашу ўвагу на недахоп, што адразу кідаецца ў вочы. На фотаздымку ў правым верхнім кутку паласы не «Мастацкая вучэльня Ю. Пэна», як сведчыць подпіс, а будынак па сённяшняй вул. Праўды, 5а, былы асябняк банкіра І. Вішняка, у якім 28 студзеня 1919 г. пачала працу Віцебская народная мастацкая вучэльня (школа), створаная Маркам Шагалам. У ёй выкладаў і яго першы настаўнік Юдэль Пэн.

Дзюхпавярховы ж будынак, у якім жыве Ю. Пэн і месцілася яго школа-студыя, не захавалася. Сёння на гэтым месцы па вул. Леніна, 28 знамяціты «Сіні дом» (які зараз перафарбаваны ў белы колер). На будынку размешчаны барэльеф, што на фотаздымку.

Шчыра зычу плёну!

З павагай,

Анатоль ДУЛАЎ, гісторык



Выступленне прафесара Аляксандра Кавалені

**Паважаныя ўдзельнікі
Рэгіянальнай кансульта-
тыўнай сустрэчы экспертаў
краін Садружнасці
Незалежных Дзяржаў!**

Шаноўныя госці!

Дазвольце ад імя навукоўцаў Аддзялення гуманітарных навук і мастацтваў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі сардэчна вітаць Вас і жадаць плёну і творчых здзяйсненняў на карысць нашых народаў. Зрабіць гэта мне тым больш прыемна, што ў гэтай зале сабраліся тыя, хто прысвяціў сваю дзейнасць высякароднай справе вырашэння праблем аховы нацыянальнай гісторыка-культурнай спадчыны. Я ўплэнены ў тым, што наш навуковы форум будзе плённым. Важкай падставай таму з'яўляецца не толькі наша агульная гісторыя, але і навуковыя школы, што асабліва важна, асабістыя сяброўскія сувязі, якія захаваліся і падтрымліваюцца ў навуковым асяроддзі.

Вядома, ва ўмовах глабалізацыі свету адбываюцца значныя трансфармацыі ў сацыяльна-эканамічным і культурным жыцці нашых народаў-сяброў. Тым не менш, нягледзячы на ўсе складанасці, у народаў няма іншай альтэрнатывы, як імкнуцца да супрацоўніцтва і паразумення на аснове ўсебаковага вывучэння гісторыі, нацыянальнай і сусветнай культуры, глыбокага асэнсавання эвалюцыі і трансфармацыі нацыянальных традыцый з улікам агульнага гістарычна-культурнага вопыту, каб захавалі іх для будучых пакаленняў. Нашы агульныя намаганні павінны садзейнічаць таму, каб працэсы глабалізацыі не знішчылі назаўсёды сацыякультурную разнастайнасць і самабытнасць культур «малых» і «вялікіх» народаў. Важнейшае значэнне сёння набывае праблема зберажэння нематэрыяльнай культурнай спадчыны краін і народаў свету і яго асновы – фольклору, які стагоддзямі выконвае важныя функцыі. Менавіта фольклор з'яўляўся галоўнай і найбольш дзейснай этнакансалідуючай, выхаваўчай, эстэтычнай, пазнавальнай, асіміляцыйнай (каштоўнасць) сілай, і, што вельмі важна, дзякуючы яму фарміруюцца светапоглядныя ідэі асобы і грамадства.

Сёння не выклікае сумнення той факт, што гісторыка-культурныя каштоўнасці – гэта важнейшы элемент зносінаў, паразумення і збліжэння народаў. Нематэрыяльная культурная спадчына выступае галоўным крытэрыем падтрымкі духоўнасці і непарыўнай сувязі пакаленняў. Яна аб'ядноўвае іх у адзіны рад гістарычнага развіцця. Кожны аб'ект гісторыка-культурнай спадчыны, кожны твор народнага мастацтва, помнікі культуры – усе яны адзінае звяно непарыўнага і непаўторнага гістарычнага ланцуга.

Іх страта незваротная. Разбуранне і страта духоўных каштоўнасцяў народаў і нацый, якія далі ім жыццё, безумоўна, цягнуць негатыўныя наступствы для іх далейшага паўнацэннага развіцця.

Паважаныя ўдзельнікі семінара!

У Беларусі ўдзяляецца вялікая ўвага вывучэнню і захаванню ўсяго багатага комплексу нацыянальна-культурных каштоўнасцяў і прыродна-ландшафтных комплексаў і аб'ектаў, якія маюць значнае навуковае, грамадскае, эстэтычнае і экалагічнае значэнне. Сёння ў нашай дзяржаве маецца адзін біясферны запаведнік і чатыры нацыянальныя паркі, 84 заказнікі дзяржаўнага, 349 мясцовага значэння і 849 помнікаў прыроды, якія займаюць звыш 1 577 тысяч гектараў, што складае 7,6 % тэрыторыі краіны. Неабходна сказаць, што Нацыянальныя паркі «Белавежская пушча», «Браслаўскія азёры», «Нарачанскі», «Прыпяцкі», «Бярэзінскі біясферны запаведнік» з'яўляюцца не толькі важнымі ахоўнымі прыродна-тэрытарыяльнымі комплексамі, але і тэрыторыямі, дзе засяроджана багатая і арыгінальная рэгіянальная духоўная спадчына жыхароў гэтых ахоўных тэрыторый.

На нашым форуме неабходна нагадаць пра велізарную работу Акадэміі навук па зберажэнні для нашчадкаў матэрыяльных архітэктурных помнікаў на беларускай зямлі, прылінамі якой з'яўляюцца ўключаныя ў Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА Нясвіжскі і Мірскі замкі. Увага навукоўцаў прыкавана і да сувязі вядомых помнікаў, сярод якіх Камянецкая вежа, калегіум езуітаў у Пінску, палацава-паркавы ансамбль у Косаве, палац Антонія Тызенгаўза ў Паставах, Сафійскі сабор і Спаса-Праабражэнская царква ў Полацку, Гомельскі палацава-паркавы ансамбль, палацава-паркавы ансамбль у Прылуках і шмат, шмат іншых. Усе яны знаходзяцца пад аховай нашай дзяржавы.

Шаноўныя калегі!

Я спецыяльна падкрэсліў дадзены момант. Менавіта ахоўныя тэрыторыі і замкавыя мясціны ўяўляюць значную навуковую каштоўнасць як аб'екты вывучэння духоўнай спадчыны. Тут спрадвеку захоўваюцца і перадаюцца з пакалення ў пакаленне нацыянальныя традыцыі і звычкі.

Хачу звярнуць вашу ўвагу на той факт, што беларускія вучоныя маюць багаты вопыт вывучэння народнай культуры. Сімвалічна, што Акадэмія навук Беларусі, якая была створана ў 1929 годзе на базе Інстытута беларускай культуры (Інбелкульт), паклала пачатак комплекснаму навуковаму вывучэнню нацыянальнай духоўнай спадчыны. Менавіта вучоныя Аддзялення гуманітарных на-

вук і мастацтваў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі сёння вызначаюць напрамкі навуковых даследаванняў гісторыка-культурнай спадчыны. Сярод шасці навуковых устаноў Аддзялення вялікую навукова-даследчую работу праводзяць вучоныя Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы. Шырока вядомыя ў нашай краіне і за яе межамі шматомныя акадэмічныя выданні «Беларусы», «Беларуская народная творчасць», «Беларускі фальклор: віды жанры, паэтыка» і многія іншыя былі створаны дзякуючы апантанай працы акадэмічных навукоўцаў. У 2009 годзе была праведзена навуковая канферэнцыя «Сусветная фальклорная спадчына: мінулае, сучаснае, перспектывы» з шырокім удзелам прадстаўнікоў вядучых навуковых школ Еўропы, Паўночнай Амерыкі, Азіі і Аўстраліі.

У 2010 годзе комплексныя навуковыя даследаванні ў галіне аховы нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі ўключаны ў падпраграму «Гісторыя, духоўная і матэрыяльная культура беларускага народа» (Гісторыя і культура) у рамках рэалізацыі дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў на 2011–2015 гг. «Гуманітарныя навукі як фактар развіцця беларускага грамадства і дзяржаўнай ідэалогіі». Беларускія вучоныя зацікаўлены ў цесным і ўсебаковым супрацоўніцтве з экспертамі краін СНД, што будзе садзейнічаць павышэнню эфектыўнасці навуковых распрацовак і стварэнню спрыяльных умоў для ўзаемадзяння нацыянальных культур на прасторы СНД.

Сёння нельга не адзначыць той факт, што менавіта ЮНЕСКА з'яўляецца ўнікальнай міжнароднай арганізацыяй, якая вызначае стратэгію супрацоўніцтва дзяржаў у галіне аховы нематэрыяльнай культурнай спадчыны. Дзякуючы свайму высокаму міжнароднаму аўтарытэту ЮНЕСКА ўплывае на фарміраванне міжнароднай гісторыка-культурнай палітыкі, ацэньвае і падтрымлівае маштабныя культурныя, адукацыйныя, інфармацыйныя і навуковыя праграмы.

Аддзяленне гуманітарных навук і мастацтваў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі выражае ўпэўненасць, што арганізаваная пад эгідай ЮНЕСКА Рэгіянальная кансультацыйная сустрэча на дадзены дзейны імпульс развіцця супрацоўніцтва краін-удзельнікаў Садружнасці Незалежных Дзяржаў у справе захавання нематэрыяльнай культурнай спадчыны.

Хачу пажадаць усім удзельнікам і гасцям плённай працы, цікавых дыскусій і незабыўных уражанняў ад знаходжання на гасціннай беларускай зямлі!

Дзякуй за ўвагу.

Приветственное слово участникам Региональной встречи экспертов стран СНГ по сохранению нематериального культурного наследия от имени Министра культуры Республики Беларусь

Шаноўныя сябры!

От имени Министерства культуры Республики Беларусь рад приветствовать вас на Региональной встрече экспертов стран СНГ и тренинге ЮНЕСКО по подготовке инструкторов по сохранению нематериального культурного наследия и имплементации Международной конвенции об охране нематериального культурного наследия «Укрепление национальных возможностей по сохранению нематериального культурного наследия».

Прежде всего хотелось бы отметить важное значение встречи, особенно в свете запланированного обсуждения таких актуальных направлений в области сохранения нематериального культурного наследия, как: проблемы осмысления и детализации определения нематериального наследия, разнообразие аспекты имплементации Международной конвенции об охране нематериального культурного наследия в национальное законодательство, обмен опытом и усовершенствование существующих моделей управления сферой охраны наследия.

Мы убеждены, что в ответ на вызовы XXI века данная региональная встреча экспертов и тренинг будут рассматриваться в качестве ориентира на пути укрепления партнёрских связей межгосударственного сотрудничества пространства СНГ в сфере культуры в целом и в сохранении нематериального наследия в частности.

Республикой Беларусь ведётся поступательная, планомерная работа в данной области: действует закон Республики Беларусь «Об охране историко-культурного наследия Республики Беларусь», часть статей которого посвящена нематериальным историко-культурным ценностям; с 1992 г. пополняется Государственный список историко-культурного наследия Республики Беларусь, который сегодня насчитывает 5 332 материальных и 65 нематериальных элементов. Республика Беларусь является участницей ряда международных договоров ЮНЕСКО: Конвенции об охране нематериального культурного наследия, Конвенции об охране всемирного культурного и природного наследия, Конвенции об охране и поощрении разнообразия форм культурного самовыражения и т.д. С 2005 года Беларусь принимает активное участие в работе Межгосударственного комитета ЮНЕСКО по сохранению нематериального культурного наследия, в республике проводятся Дни Европейского наследия человечества, нуждающегося в срочной охране, был включён первый белорусский элемент – обряд деревни Семежево Копыльского района Минской области «Калядные цари», что свидетельствует о признании международным сообществом уникальности наших традиций. Однако это только начало, наши первые шаги в данном направлении.

Будучи одним из многочисленных культурных институтов человечества, нематериальное наследие является идентификационным фактором, ресурсом локального и национального самоопределения, основой культурного разнообразия, базой устойчивого развития общества, и, что немаловажно, ресурсом туристическо-рекреационной деятельности. Сохранение нематериального наследия, локального по своей природе, фактически является стратегией экономического развития регионов. Понимая это, важно узнавать, изучать лучшие практики, передовой опыт по сохранению нематериального культурного наследия для того, чтобы руководствуясь ими, выстраивать и корректировать собственную стратегию, национальную модель развития сферы.

Проведение подобной встречи в Беларуси видится нам очень своевременным и актуальным событием, особенно на фоне того, что охрана историко-культурного наследия сегодня приобретает приоритетный характер среди иных направлений государственной культурной политики. Территория Беларуси – своеобразный скарбеч сохранившегося в своих аутентичных первичных формах нематериального культурного наследия и культурного ландшафта, способного такие формы наследия аккумулировать и сохранять.

В заключение позвольте выразить благодарность организаторам конференции – прежде всего Бюро ЮНЕСКО в Москве, Национальной комиссии Республики Беларусь по делам ЮНЕСКО, Институту искусствоведения, этнографии и фольклора имени К. Крапивы Национальной академии наук Беларуси.

Также мне хотелось бы пожелать всем участникам встречи успешной и результативной работы, и, надеюсь, что обретенный в ходе обсуждений опыт, выявленные проблемы и пути их решения позволят ускорить развитие системы охраны нематериального культурного наследия на национальном и международном уровнях.

Павел ЛАТУШКО,
Министр культуры Республики Беларусь



Ініцыятыва

Пошукавыя экспедыцыі па старых дамах

Міністру культуры
Рэспублікі Беларусь
Латушкі П.П.
Клеванца Ю.В.
г. Асіповічы

Паважаны
Павел Паўлавіч!

Як вядома, сёння мясцовыя ўлады валодаюць правам знясення старых дамоў і забудоваў, уладальнікі якіх адсутнічаюць працяглы час. У такіх забудовах могуць заставацца прадметы, што ўяўляюць каштоўнасць з этнаграфічнага і гістарычнага пункту гледжання: мэбля, старыя фотаздымкі, начынне і ўзнагароды.

Напрыклад, у закінутым доме, што ў вёсцы Грава Асіповіцкага раёна, выпадкова быў знойдзены фрагмент пергаментнага скрутка Торы. Артэфакт быў перададзены ў мясцовую школу, адкуль бясследна знік.

Каб не знікалі і наступныя знаходкі, якія ўяўляюць гісторыка-культурную каштоўнасць, прапаную ўвесці ў практыку наступныя дзеянні.

Пры прыняцці рашэння аб зносе якой-небудзь забудовы мясцовыя органы ўлады павінны паведаміць пра гэта ў раённы адзел культуры. Апошні, атрымаўшы паведамленне, павінен сваімі сіламі правесці абследаванне забудовы, сабраць прадметы, якімі можна аформіць экспазіцыю музеяў, выставак і інш.

Лічу такі спосаб папаўнення калекцыяў важным і простым для мясцовых музеяў ці бібліятэк.

Гатовы сам прымаць удзел у такой працы.

Юрый Васільевіч Клеванец,
краязнаўца

Вядомы краязнаўца і аўтар нашай газеты Юрый Клеванец накіраваў Міністру культуры

Рэспублікі Беларусь ліст, у якім падняў сур'езную праблему захавання і далейшага выкарыстання культурнай

спадчыны, якая знішчаецца пры зносе адселеных альбо пакінутых жыхарамі хатаў і іншых пабуоў у сельскай мясцовасці.

Сапраўды, усё больш і больш сядзібаў застаецца без гаспадароў, знікаюць цэлыя вёскі. Разам знікае і той нажыты векам гаспадарчы рыштук, хатняе начынне, каштоўныя дакументы і гістарычныя фотаздымкі. Нашчадкі тых гаспадароў, ад'ехаўшы працаваць у горад, часцей не выхаваныя ў павазе да сваёй мінуўшчыны, пакідаюць усё, на іх погляд непатрэбнае, на знішчэнне. Усё гэтае гістарычнае і этнаграфічнае багацце знішчаецца бульдозерамі.

Сур'езнага і зацікаўленага абследавання закінутых сельскіх дамоў практычна не праводзіцца ні мясцовымі саветамі, ні ўстановамі культуры – музеямі, бібліятэкамі, архівамі. А дарма. З маёй практычнай дзейнасці ведаю шмат прыкладаў, калі на гарышчах пакінутых дамоў збіралі прыватнікі здабывалі каштоўнасці, якія потым прадавалі за вялікія грошы тым жа музеям, бібліятэкам, архівам. Ю. Клеванец убачыў у такім падыходзе бесгаспадарлівасць тых, хто павінен апекавацца зборам і захаваннем каштоўнасцяў, і прапануе слухны падыход да справы: мясцовыя Саветы павінны паведаміць зацікаўленым рэгіянальным установам культуры аб пустых і закінутых

збудаваннях для правядзення іх абследавання з мэтай пошуку каштоўных гістарычных прадметаў (калі трэба, і з дапамогаю органаў унутраных спраў).

Такі падыход даць магчымасць органам культуры на месцах менш траціць бюджэтных сродкаў на фондзавыя закупкі каштоўнасцяў, а скіраваць іх на пошукавыя

экспедыцыі па вёсках рэгіёну. Упоўнены, гэта дасць плён у справе папаўнення калекцыяў музеяў, бібліятэк, архіваў.

Механізм устанаўлення такога парадку працы органаў культуры Міністэрству культуры Рэспублікі Беларусь вядомы здаўна, і ён нязменны і сёння.

Уладзімір ГІЛЕП

P.S. Юрый Васільевіч Клеванец атрымаў адказ Міністэрства культуры, аднак, думаю, ім ён не задаволены. Не прыводзячы тэксту ўсяго аб'ёмістага адказу, я звярнуў увагу на адну фразу: «*Прапанаваны Вамі механізм уяўляе цікаўнасць, але практычнае яго здзяйсненне звязанае з шэрагам арганізацыйных праблемаў*». Так, міністэрства існуе для таго, каб арганізацыйна вырашаць такія праблемы.



Падобных закінутых дамоў па краіне шмат

Цімкавіцкая артыстка народнага тэатра

Бяжыць час, і вось хутка ўжо 100-годдзе з дня народзінаў слаўтай грамадскай дзяячкі, таленавітай стваральніцы народнага тэатра ў Цімкавічах, заслужанай настаўніцы Беларусі Зінаіды Іосіфаўны Раманенкі. Здаецца, яшчэ нядаўна я сустракаўся з ёю ў яе доме ў Цімкавічах на вуліцы Нясвіжскай. Яна шмат цікавага расказвала пра мястэчка, пра незвычайных, таленавітых цімкаўлянаў. Паведаміла гісторыю свайго радаводу (па бацьку Чараховічаў), які вядзецца здаўна. Чатыры стагоддзі таму ў месцачковых метрыках пісаліся яны Цераховічамі. Працалюбівыя Цераховічы-Чараховічы жылі не бедна і на так званай грэблі – у пасёлку была іх зямля да самай рэчкі Мажы. Яны працавалі не толькі на зямлі, таксама займаліся ткацтвам, кавальствам. Даследуючы генеалогію продкаў, Зінаіда Іосіфаўна добра вывучыла гісторыю мястэчка.



Хто ведае, як бы склаўся лёс нашай зямлячкі, калі б яна не прысвяціла жыццё сцэнічнай дзейнасці. Свае веды яна прымяняла пры пастаноўцы спектакляў. Кандыдат мастацтвазнаўства Сяргей Восіпавіч Пятровіч, прагледзеўшы шматлікія пастаноўкі Зінаіды Іосіфаўны, сказаў «... для многіх цімкаўлянаў і капылянаў такія пастаноўкі, як "Паўлінка" Янкі Купалы ці "Ганка" Уладзіслава Галубка былі прыемнымі ўспамінамі маладосці». Невыпадка ў многіх сваіх кнігах пра тэатральную дзейнасць у Беларусі вучоны шмат

старонак прысвяціў творчасці Зінаіды Раманенкі.

У Цімкавічах З. Раманенка вучылася і іграла ў школьным драматычным гуртку, адчуваючы сябе па-сапраўднаму шчаслівай, калі выконвала ролю Паўлінкі. Можа, і з таго часу яна так палюбіла сцэну. Мастацкім выхаваннем цімкавіцкіх вучняў пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі займаліся настаўнікі Мікалай Іларыёнавіч Раманоўскі, Зінаіда Кірылаўна Грынёва, Аляксандр Іванавіч Наржымскі. Разам з Зінаідай у спектаклях удзельнічаў і яе равеснік Федзя Андру-

ковіч – будучы саліст Ленінградскага тэатра оперы і балета, Алена Быстрова (Кахановіч) – оперная спявачка, Флор Рудзік, Насця Бабеня, Ганна Маргайлік і іншыя. Ад свайго любімага настаўніка Наржымскага З. Раманенка навучылася рабіць інсцэніроўкі пражаных твораў, практычна засвоіла амаль усе тэатральныя прафесіі. Добра валодала пярком: не горш за прафесійнага журналіста пісала нарысы, артыкулы пра знакамітых цімкаўлянаў, была выдатным педагогам (пазней стала дырэктарам).

У 1926 годзе вучылася ў Слуцкім педагагічным вучылішчы, пешкі што-тыдзень хадзіла да бацькоў па харчы. Пад час аднаго з такіх паходаў у Цімкавічы завітаў тэатр Уладзіслава Галубка са спектаклем «Ганка». На маладзенькую Зіну ён зрабіў вялікае ўражанне, можа таму праз 40 гадоў яна сама паставіла гэтую п'есу. Пастаноўка атрымала высокую адзнаку ў сталічных дзеячаў беларускай культуры.

Цікавымі былі яе ўспаміны пра самадзейнасць цімкавіцкіх памежнікаў і моладзі калгаса «Рэвалюцыя». У 1936 годзе аб'яднаны хор месцакоўцаў і памежнікаў даваў канцэрт у Маскве ў Крамлі а затым на заводах і фабрыках сталіцы. Зінаіда Іосіфаўна спявала дуэтам з вядомай беларускай спявачкай Ларысай Пампееўнай Александройскай песню «А ў полі вярба». Пад гарачыя апладысменты масквічоў прыходзілася неаднаразова выконваць песню. Захоўваецца ўнікальны здымак, на якім

разам З. Раманенка – А. Александройскай і кампазітар Любан.

У 1946 годзе Зінаіда Іосіфаўна стала дырэктарам школы імя Кузьмы Чорнага, змяніўшы на гэтай пасадзе Івана Міхайлавіча Вялічку. Пад яе кіраваннем драматычны калектыў паставіў больш за 60 п'есаў: «Паўлінка», «Ірынка», «Ганка» і іншыя. Зінаіда Іосіфаўна выконвала ролі разам з мужам Віктарам Сяргеевічам. Менавіта праз яе намаганні школе было прысвоенае імя Кузьмы Чорнага. Пасля дамаглася, каб у вёсцы пабудавалі новую трохкласную школу, а з дапамогай бацькоў, вучняў і настаўнікаў быў створаны музей пісьменніка, які пасля з грамадскага ператварыўся ў дзяржаўны. У 1948 годзе хор з Цімкавічаў прымаў удзел ва Усесаюзнай дэкадзе мастацкай самадзейнасці ў Маскве. Выбітна выступіў цімкавіцкі дзявочы танцавальны карагод разам з капыльскімі дударамі ў 1962 годзе на фестывалі ў Мінску. Іх песня «А я ў печы не паліла» з прапановы аўтарытэтнага журы была рэкамендваная ў рэпертуар шматлікіх калетываў Беларусі. Выязджаў тэатр на гастролі за межы нашай краіны. Для пастановак браліся творы беларускіх аўтараў. Першаму сярод вясковых тэатраў яму ў 1967 годзе было прысвоенае званне народнага.

Апошняя для Зінаіды Іосіфаўны стала пастаўленая ў 1989 годзе на сцэне Цімкавіцкага СДК п'еса «На заставе», пасля чаго яна вышла ў адпачынак, а на змену прыйшлі яе выхаванцы, якія працуюць у многіх сельскіх клубах.

Зінаіды Іосіфаўны не стала, але памяць пра яе жыве ў Цімкавічах. Род працягваюць сын Вальдэмар – доктар медыцынскіх навук, дачка Кларыса – навуковы супрацоўнік НАН Беларусі, Вольга – урач, унукі і праўнукі.

Іван ІГНАТЧЫК,
г. Капыль



«Дымкі» і не толькі – ад мастачкі Алены Хатэнкі

У Дзяржаўным музеі прыроды і экалогіі ў мінскім Траецкім прадмесці адкрылася выстаўка твораў жывапісу і дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва «Дымкі» педагога Слуцкага цэнтру дзіцячай творчасці Алены Хатэнкі.

Адкрыццё выстаўкі прымеркаванае да 100-гадовага юбілею (16 мая) заслужанага дзеяча культуры БССР Васіля Віткі – слаўтага паэта, ураджэнца в. Еўлічы, што на Слуцшыне, якую ён называў матчынай калыскай свайго слова.

Значная частка творчага жыцця Васіля Віткі прысвечана дзецям. Амаль два дзесяцігоддзі (1957–1974) ён быў галоўным рэдактарам адзінага ў краіне беларускамоўнага дзіцячага часопіса «Вясёлка». На ягоных творах выхаванае не адно пакаленне дзяцей, якім ён прывіў любоў да роднай мовы, павагу да бацькоўскай працы, цікавасць да народных традыцый. Ён казаў, што марыў стаць педагогам, але знайшоў сваё шчасце ў творчасці для дзяцей, бо ўспрымае свет дзіцячымі вачыма і не страчвае маладосці душы. Яго талент атрымаў і міжнароднае прызнанне. Васіль Вітка – уладальнік Міжнароднага ганаровага дыплама імя Х.К. Андэрсена, яго імя ўнесена ў Ганаровы спіс знакамітага казачніка.

Вельмі сімвалічна, што аўтарам мастацкіх працаў выстаўкі ў гонар юбіляра з'яўляецца яго зямлячка Алена Ха-



тэнка, якая адкрывае дзецям свет сапраўднай прыгажосці. Яе выкладчыцкая дзейнасць пачалася ў ДМШ в. Грэск, а зараз яна кіруе трыма гурткамі Цэнтру дзіцячай творчасці, у якіх займаецца больш за 120 вучняў.

Назва выстаўкі абраная невыпадкова. Дымкі – традыцыйны беларускі арнамент ткацтва. У экспазіцыі прадстаўлены творы шматлікіх накірункаў творчасці майстра, якія ўражваюць разнастайнасцю ідэяў, тэхнік, матэрыялаў і нечаканым іх спалучэннем. На выстаўцы ёсць жывапіс, бацік, ткацтва, габелен, вырабы са скуры, кераміка і інш. Найбольш удалымі (на думку Зм. В.) з'яўляюцца працы, выкананыя ў змешанай тэхніцы, асабліва «Бульбачка», «Геральдычны край», «Што там?», «Ад неба да зямлі». Мастачка вельмі рознабаковая творчая асоба.

У яе працах шмат гумару, яны быццам запрашаюць да разважанняў і з'яўляюцца штурш-



Ансамбль з Вясейскага дома культуры

ком для развіцця творчай думкі.

Дарэчы, упершыню свае творы Алена паказала ў 16 гадоў. Гэта была калектыўная выстаўка, на якой экспанаваліся графічныя творы. Персанальныя выстаўкі ладзіліся ў Слуцку ў 2007 годзе і сёлета ў Мінску ў Беларускаму таварыству дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Як падкрэсліла Алена Хатэнка, дэвіз яе творчасці: «Мастацтва для мастацтва. Ніколі я не здраджваю свайму мастацкаму адчуванню, каб зрабіць нешта на продаж».

Адкрыццё выстаўкі, арганізаванай Саюзам пісьменнікаў Беларусі,



Алена Хатэнка, «Бульбачка»

Беларускім фондам культуры і рэдакцыяй часопіса «Вясёлка» (дарэчы, яе ідэйным натхняльнікам з'яўляецца галоўны «вясёлкаўскі» рэдактар Уладзімір Ліпскі), прынялі ўдзел дырэктар Дзяржаўнага музея прыроды і экалогіі Аляксей Юда, сябра Саюза пісьменнікаў Ганна Міклашэвіч, загадчыца дзіцячай бібліятэкі Слуцка Галіна Шахновіч, сябра Саюза мастакоў і Саюза журналістаў, мастацтвазнаўца і куратар выстаўкі Ларыса Салодкіна, сябра Саюза мастакоў Віктар Барабанцаў і інш. Сапраўдным упрыгожаннем афіцыйнай часткі адкрыцця экспазіцыі з'явілася выступленне сямейнага ансамбля Вясейскага дома культуры ў складзе яго дырэктара Алены Сак і яе дачок Алы Сак і Таццяны Безугловой. Ансамбль існуе ўжо 20 гадоў, у яго рэпертуары беларускія народныя песні і танцы, ён стаў ўдзельнікам святковых мерапрыемстваў «Дажынкi» і конкурсаў сямейных ансамбляў.

Зм. ВОЖЫК

Помніцца, як у дзяцінстве мне ўрэзаліся ў галаву словы вялікага нямецкага паэта і мовыяра Іагана Гётэ: «Калі чалавек стары, ён павінен больш рабіць, чым калі быў маладым». У Падмаскоўі дасюль жывуць мае дырэктар дзіцячага дома і настаўніца матэматыкі Васіль Уладзіміравіч і Зінаіда Андрэеўна Паўленкі. Яны зрання да ночы працавалі, але тое ж яны робяць і ў свае болей чым 90 гадоў!

Жыве ў Скідзелі франтавік і краязнаўца Ілья Барысаў. Ягонаму неспакойнаму сэрцу няма ляноты ні днём, ні ўначы... У Відзах, таксама ўдзельнік вайны, фоталетапісец роднага краю Кірыла Чалкін ні хвіліны не сядзіць без працы. Тое ж магу сказаць і яшчэ пра некаторых падзвіжнікаў, такіх, як партызан і франтавік Васіль Жукаў (Баранавічы), Аляксандр Петрашкевіч (Гродна), Андрэй Юшкевіч (в. Галавачы), Уладзімір Кісялёў (Мінск), Марыя Кулецкая (Пружаны), Аляксандр Белазок (в. Гудзевічы), Валеры Малышкін (Мінск) і сотні іншых энтузіястаў краязнаўчай справы ў нашай краіне.

Сярод гэтых знаных людзей нашая «Краязнаўчая газета» неаднойчы згадвала сённяшняга насельніка г. Талачына Анатоля Шнэйдара, які нарадзіўся 13 кастрычніка 1930 года і напярэдадні свайго 80-годдзя быў ушанаваны высокім званнем ганаровага грамадзяніна Талачынскага раёна. Як вядома, Ана-

Чым болей маеш гадоў, тым болей павінен працаваць

толю Антонавічу прысвечаныя 100 публікацыяў, шмат выданняў, вершаў, паданняў, песняў, відэамаатэрыялаў і шмат іншага добрага, цікавага, пазнавальнага. Ён чалавек выключнай працаздольнасці, энергіі, светлай чысціні, самабытны кінарэжысёр, адметны журналіст, чароўны фотамайстар-мастак, знакаміты краязнаўца, заслужыў павагу сваімі творчымі здабыткамі, сваім павучальным прыкладам.

Спыняцца на дасягнутым такіх падзвіжнікаў, безумоўна, ніколі не змогуць, яны магнетычна на сваім прыкладзе будуць рухаць іншых да добрых справаў і дзеяў. Сведчанем таму з'яўляюцца і два новыя выданні А.А. Шнэйдара, якія сёння ляжлі на мой пісьмовы стол і парушылі ўвесь распарадак дня, – «Вам, на добры ўспамін» (ТАА «Ковчег», 2011) і «Неверагоднасці свету: непазнанае» (ТАА «Бізнесофсет», 2011).

Кнігі выдадзеныя аўтарам на ўласныя сродкі і пры тэхнічнай дапамозе сяброў і шматлікіх прыхільнікаў. Тыражы – невялікія: 200 і 180 асобнікаў, але яны на-

друкаваныя на добрай паперы, і з добрым мастацкім густам аформленыя вокладкі, на апошніх старонках якіх ёсць кароткія звесткі пра А.А. Шнэйдара.

«Краязнаўчая газета» шмат зрабіла ў справе спазнання і прапаганды асобы краязнаўца А.А. Шнэйдара і яго ўнёску ў краязнаўства, таму ў кнізе «Вам, на добры ўспамін» часта сустракаецца згадка, спасылка на гэты сродак друку. Кніга гэтая не ўкладваецца ў звычайныя схемы і догмы, яна, калі так можна сказаць, адначасова жыве ў двух вымярэннях – мінулым і сучасным, чым моцна прыцягвае, прываблівае да сябе. Прысвечаная яна сябру жыцця – жонцы Серафіме Аляксееўне, а таксама родным, калегам і прыхільнікам. Пачынаецца «Вам, на добры ўспамін» з узнёслых радкоў аўтара пра свой родны кут, якія канчаюцца вечным: «Плынь няўмоўнай ракі часу беззваротна ўносіць у вечнасць мінулыя падзеі. Толькі памяць людская ды пісьмёны не даюць ім згаснуць і перадаюць іх з пакалення ў пакаленне. Спакон чалавецтву было ўласці-

ва, уваходзячы ў будучае, азірацца на пражытае, бо хто не памятае свайго мінулага, асуджаны на тое, каб перажыць яго зноў».

Кніга складаецца з 4-х частак: «Старонкі гісторыі», «Людзі і падзеі», «Пісьмы» і «Па старонках друку». Яна пра Талачын, пра яго раён, пра людзей, іх лёсы. Палітра выдання ўражвае. Тут і Напалеон Банапарт, Рагнеда, Вітаўт Вялікі, Соф'я Гальшанская, Ягела, князі Друцкія, Леў Сапег, генерал Кульнёў, Вальтэр Скот, Чэмульпа (развянчанне фальсіфікацыі пра легендарны «Вараг» праз лёс матросаў з гэтага крэйсера, што выжылі, – сваіх землякоў) і Канстанцін Сіманаў з Аляксеем Сурковым... Несумненнай удачай аўтара з'яўляецца яго майстарскі расказ пра разгадку слаўтага верша «Ты помніш, Алёша, дороги Смоленшчыны...», а на самой справе то былі шляхі 1941 г. паэтаў па акрываўленай зямлі Талачыншчыны...

Апісваць новае выданне буйнога краязнаўца А. Шнэйдара, як мне здаецца, болей не трэба, яго мусіць чытаць толькі ў арыгінале.

Таму я вітаю адметнага аўтара «КГ» Анатоля Антонавіча Шнэйдара з такім уражлівым поспехам на краязнаўчай ніве і жадаю яму яшчэ і яшчэ яе красаваць новымі і магутнымі творчымі ўраджаямі!

Міхась МАЛІНОЎСКИ,
г. Баранавічы



Светлы і шчодры талент

Сёлета 15 мая споўнілася 75 гадоў з дня нараджэння беларускага пісьменніка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі імя Якуба Коласа (1982), Літаратурнай прэміі СП Беларусі імя Івана Мележа (1991) Барыса Сачанкі.

Нарадзіўся Барыс Іванавіч у 1936 годзе ў вёсцы Вялікі Бор Хойніцкага раёна. Яго дзяцінства прыпала на вайну, давлялася стаць сведкам трагічных падзеяў 1943 года, калі родная вёска і частка яе жыхароў былі спаленыя акупантамі. Асямгадовы Барыс разам з сям'ёй і многімі аднавяскоўцамі быў вывезены ў Нямеччыну на прымусовыя працы.

Пасля вызвалення будучы пісьменнік вучыўся спачатку ў Вялікаборскай, потым Хойніцкай школах. У 1960 годзе скончыў аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта БДУ. Працаваў у часопісах «Вожык», «Польмя», у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Пазней уз-

начальваў выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя П. Броўкі».

Адна з асноўных тэмаў творчасці Барыса Сачанкі – яго родны куток. Яму прысвечаны цыкл «Палессе» (апаবাদні «У вёску да маці», «Навальніца», «Ваўчыца з чортавай ямы», «Вясковыя згадкі», «Казкі маленства»), нарысы «Зямля маіх продкаў», «Вечны кругазварот», аповесць «Баравое рэха». Гісторыя Палесся адлюстраваная таксама ў аповесцях «Варэйка золата», «Англійская сталь», «Дыяруш Мацея Белановіча».

Супрацоўнікамі аддзела краязнаўства Гомельскай абласной бібліятэкі да юбілею пісьменніка-земляка падрых-

таваная выстаўка-прагляд «Шчодры талент». Тут прадстаўлены зборы твораў розных гадоў выдання, асобныя творы, публіцыстыка і ўспаміны пісьменніка, літаратура аб яго жыцці і творчасці, электронныя рэсурсы з фондаў



бібліятэкі, а таксама кніга Барыса Сачанкі «Пакуль не развіднела», у якой пад час наведвання ім Гомельскай абласной бібліятэкі ў 1968 годзе пісьменнік пакінуў аўтограф.

Бясспрэчную цікавасць у наведнікаў выстаўкі выклікаюць матэрыялы з творчай лабараторыі пісьменніка: рукапісы, ужо выдадзеныя кнігі з аўтарскімі праўкамі, блакнот з асабістымі запісамі, картатэка надрукаваных твораў пісьменніка, лісты ад маці, а таксама кнігі з аўтографамі на памяць Барысу Сачанку ад Рыгора Бардуліна, Максіма Танка, Міко-

лаўрамчыка, Васіля Зуёнкі і многіх іншых. Дапаўняюць выстаўку фотаздымкі з сямейнага альбома, членскія білеты «Союз пісателёў СССР», «Літаратурны фонд СССР», выдадзеныя на імя Барыса Іванавіча, іншыя пасведчанні і ўзнагароды. Усе гэтыя матэрыялы перадала ў дар Гомельскай абласной універсальнай бібліятэцы дачка пісьменніка Святлана.

Трэба дадаць, што праца па ўшанаванні памяці знакамітых пісьменнікаў-землякоў супрацоўнікамі аддзела вядзецца не першы год. З 2005 года сумесна з супрацоўнікамі Гомельскага палацава-паркавага ансамбля і Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны» рэалізуецца праект «Культурна-гістарычнае развіццё Палесся». У рамках праекта бібліятэкай быў створаны электронны музей «Свечло яго души», прымеркаваны да 70-гадовага юбілею Барыса Іванавіча Сачанкі, які штогод дапаўняецца новымі матэрыяламі.

**Н. СЕРЫКАВА,
галоўны бібліятэкар
аддзела краязнаўства
Гомельскай абласной
універсальнай бібліятэкі**

Шкада, што няма такога прадмета ў школе...

Цікаваць да гістарычнага мінулага, ушанаванне продкаў, экскурсійныя і краязнаўчыя вандрожкі даюць магчымасць патрыятычнага выхавання вучняў, вывучэння гістарычнага краязнаўства.

Штогод вучні Насовіцкай сярэдняй школы Добрушскага раёна наведваюць пад час экскурсіі і турыстычных падарожжаў месцы пахавання воінаў-партызанаў, удакладняюць спісы загінулых, адшукваюць іх родных і блізкіх, ствараюць кнігі памяці сваёй мясцовасці (рэгіёну), папаўняюць школьныя гісторыка-этнаграфічны музей новымі экспанатамі.

Пошукавая дзейнасць спрыяе выхаванню ў маладога пакалення пачуцця патрыятызму, павагі да памяці продкаў, любові да Бацькаўшчыны. Аўтарская праграма выхавання школьнікаў «Патрыёт», распрацаваная калектывам настаўнікаў і саветам ветэранаў, зацверджаная пасялковым Саветам, улічвае рэгіянальныя асаблівасці, асноўныя накірункі акцыі «Жыву ў Беларусі і тым ганаруся», а таксама вопыт міжнародных кантактаў дзіцячых грамадскіх аб'яднанняў раёнаў Беларусі, Расіі, Украіны.

Сабраць матэрыялы гістарычнага мінулага, развіцця вёскі, стварыць летапісы населеных пунктаў Насовіцкага пасялковага Савета – першапачатковая задача праграмы. Праца па зборы матэрыялаў праводзілася па наступных накірунках: Насовічы да 1905 года; Насовічы ў перыяд з 1905 года па люты 1917 года; грамадзянская вайна ў гісторыі Насовічаў; Насовічы 1920–1930-х гадоў; Вялікая Айчынная вайна ў гісторыі вёскі; на шляху да аграгарадка. Пад час даследаванняў былі знойдзеныя архіўныя дакументы аб рэвалюцыйных падзеях 1905 года, стварэнні партыі большавікоў, рэвалюцыйным руху ў мястэчку напярэдні 1917 года. Захавалася рукапісная кніга ўспамінаў «Далёкае і бліз-



Абеліск у памяць загінулых на вайне настаўнікаў і выпускнікоў школы

кае» былога дацэнта Варонежскага ўніверсітэта, ураджэнца в. Насовічы Мікалая Парфёнавіча Язэпенкі, у рукі краязнаўцаў трапіла частка матэрыялаў былога настаўніка школы Сямёна Пятровіча Бандарэнкі, які ў свой час даследаваў гістарычнае мінулае вёскі. Змястоўнымі сталіся і матэрыялы, прысвечаныя барацьбе з фашысцкімі акупантамі, пра землякоў, што змагаліся ў складзе дывізіі М. Шчорса: С.А. Фамічоў, Кірыл Содалеў, Ігнат Язэпенка, Васіль Чацвярушкін, Цімафей Жаладкоў, Іван Садоўскі, Дзямян Раманчыкаў, Васіль Папялухін і іншыя. Яны ўдзельнічалі ў баях каля вёскі Мар'іна (Добрушскі раён), вызвалялі

Гомель і Чарнігаўшчыну, Кіеў і Жытомір. Атрымалася знайсці фотаздымкі першых камсамольцаў і стварыць летапіс камсамольскай арганізацыі вёскі.

Ніхто не стане аспрэчваць ролю краязнаўчай дзейнасці ў выхаванні патрыятызму. Выхаванне праца рознабаковая, яна захапляе дзіцячэй рамантыкай, адносінамі ўзаемадаверу, а паходы па родным краі становяцца сапраўднымі ўрокамі маральнасці. Вельмі часта можна пачуць, што сённяшняй моладзі ўласцівыя жорсткасць, бяздушша, абыхавасць. А чаму так адбываецца? Можа, гэта – выкладчыкі, дарослыя вінаватыя? Веданне мінуўшчыны, захаванне традыцыяў,

павага да старэйшага пакалення, пераняцце ведаў ад людзей, што прайшлі вайну, – ёсць патрыятычнае выхаванне.

З уласнага вопыту. Каля нашай школы знаходзіцца абеліск, устаноўлены ў 1967 годзе з ініцыятывы настаўнікаў і выпускнікоў школы ў памяць загінулых настаўнікаў пад час Вялікай Айчыннай вайны. Вучням-краязнаўцам было дадзенае заданне: сабраць матэрыялы пра людзей, чые імёны ўзгаданы на абеліску. На гранітнай пліце высечаны залатымі літарамі 20 прозвішчаў. Праца захапіла вучняў, і вынікі былі істотныя. Маленькія краязнаўцы сабравалі матэрыялы пра сваіх гераічных землякоў, упісаўшы яшчэ некалькі імёнаў на старонкі ваеннага летапісу.

Вельмі важныя заняткі не толькі па гістарычным краязнаўстве (сустрэчы з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны, даследаванне ваеннай мінуўшчыны і іншае), але й выхаванне мужнасці (на жаль, няма ў нас такога прадмета ў школах). Аднак ён ёсць у самім жыцці. У гэтым мы ўжо не раз пераконваліся пад час сумесных пасяджэнняў клуба «Дзяды» і вучняў школ Добрушскага раёна. Гэта была цудоўная магчымасць як для ветэранаў, так і для вучняў, дзяцей, якія змаглі шмат новага даведацца пра мінулую вайну. Сувязь з ветэранамі, паходы па мясцінах партызанскіх баёў сталі неад'емнай часткай жыцця вучняў. Наладжаныя сяброўскія сувязі з Замішэўскай сярэдняй школай Навазыбкаўскага раёна Бранскай вобласці (Расія). Праводзіліся сумесныя паходы, мерапрыемствы з ветэранамі абедзвюх дзяржаваў. Міжнародныя злёты клубаў патрыятычнай накіраванасці, якія праводзіцца ў Навазыбкаве, міжнародныя краязнаўчыя злёты пры Насовіцкай школе сталі традыцыйнымі. Да іх далучаюцца ветэраны, новыя турысты і краязнаўцы.

Хацелася б яшчэ згадаць і школьны музей «Памяць» – лаўрэат Рэспубліканскага конкурсу школьных музеяў баявой славы, а таксама цэнтра выхаванчай працы. На базе музея праводзіцца разнастайныя семінары, сустрэчы з ветэранамі, урокі мужнасці. Сабраныя матэрыялы спрыяюць засваенню ведаў па гісторыі, літаратуры і інш.

**Віктар СЕРПІКАЎ,
в. Насовічы Добрушскага раёна**



У выдавецтве «Pro Christo» выдадзены фотаальбом Пасольства Суверэннага вайсковага Мальтыйскага Ордэна «Падрыхтуйце дарогу Пану», прысвечаны візіту ў Беларусь пасланца Папы Бенядзікта XVI – Дзяржаўнага Сакратара святога Прастола кардынала Тарчызіо Бэртонэ. Візіт адбыўся ў чэрвені 2008 года і адкрыў новую старонку ў справе супрацоўніцтва і развіцця ўзаемаадносін паміж Рэспублікай Беларусь, Ватыканам і Мальтыйскім Ордэнам.

Альбом падрыхтаваны пры дапамозе інтэрнэт-партала Канферэнцыі Каталіцкіх Біскупаў у Беларусі, ксяндзоў Ігара Лашука SDB і Аляксандра Амяльчэні; увайшлі фотаздымкі БЕЛТА, Юрыя Каштанова, ксяндза Яна Кош'яра, Васіля Кучаравага, Мікалая Новікава, «L'Osservatore Romano». З італьянскай мовы на беларускую і рускую пераклалі ксяндзы Аляксандр Яшэўскі SDB і Мікола Гракаў.

У альбоме адлюстраваны значныя падзеі візіту карды-

Усё, што носім у сэрцы

нала Бэртонэ ў нашу краіну: сустрэча з Прэзідэнтам Аляксандрам Лукашэнкам, Мітрапалітам Мінскім і Слуцкім Філарэтам Патрыяршым Экзархам усяе Беларусі, лекцыя ў Беларускім дзяржаўным універсітэце, наведванне беларускіх святых і іншыя падзеі.

Прэзентацыя прайшла ў галерэі «Лабірынт» НББ. У ёй бралі ўдзел арцыбіскуп Клаўдыю Марыя Чэлі – старшыня Папскай рады па справах масавай камунікацыі, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Мальтыйскага Ордэна ў Рэспубліцы Беларусь Пауль фон Фурхер, Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, дапаможны біскуп Мінска-Магілёўскай



архидыяцэзіі Антоні Дзіям'янка, другі сакратар Пасольства Мальтыйскага Ордэна ў Рэспубліцы Беларусь Ян Кош'яра, прадстаўнікі міністэрстваў і дыпламатычнага корпуса, духавенства.

Да прэзентацыі падрыхтаваная кніжная выстаўка, дзе выданні з фондаў НББ расказваюць пра гісторыю Мальтыйскага ордэна, Ватыкана, яго культурныя каштоўнасці і інш.

У выступленні П. фон Фурхер адзначыў: «Візіт адгарнуў новую старонку ў стасунках Каталіцкага Касцёла і Рэспублікі Беларусь». Узгадваючы аб візіце кардынала Бэртонэ, арцыбіскуп Чэлі заўважыў, што «прадстаўнік Святога Пасада выступае як будаўнік мастоў», а асаблівую каштоўнасць мае «дзялог у духу павагі да праўды іншай асобы». Мітрапаліт Т. Кандрусевіч, звярнуў увагу прысутных, што прэзентацыя альбома адбываецца мінавіта 13 мая, калі адзначаецца свята Маці Божай Фацімскай.

Намеснік дырэктара бібліятэкі Людміла Кірухіна падзякавала за каштоўны падарунак і адзначыла, што на-

шыя ўзаемаадносінны з Мальтыйскім Ордэнам маюць багатую гісторыю, бо пачатак ім быў пакладзены Радзівіламі ў XVII стагоддзі.

Дыялог паміж Ватыканам і Беларуссю актыўна развіваецца. Пад час леташняга візіту К.М. Чэлі сустрэўся з Мітрапалітам Філарэтам і наведаў капліцу Усіх Святых. Потым яго віталі ўсім бам-соллю і народнымі спевамі мясцовыя парафіі Міра і Нявіжа, дзе ён пазнаёміўся з замкавымі ансамблямі і ўзначаліў літургію ў нявіжскім касцёле Божга Цела. Дарэчы, прадстаўнік апостальскай сталіцы тады адзначыў, што хоць і не разумее беларускай мовы, аднак адчувае сябе, як дома. «Я лічу, – адзначыў арцыбіскуп Чэлі, – каб зразу мець і спасцігнуць культуру кожнай краіны, трэба сягнуць яе каранёў. Можна падацца дзіўным, але нашае штодзённае сённяшняе жыццё мае вельмі глыбокія карані. Гэта наша культура. А ўсё мы носім у нашых сэрцах. Для таго ж, каб пазнаёміцца з краінай і яе народам, трэба спасцігнуць тое, што знаходзіцца ў яго сэрцы».

Зм. ВОЖЫК

Традыцыі і сучаснасць

Дык Караткевіч ці «WZ-Orkiestra»?

Зміцер Вайцюшкевіч & «WZ-Orkiestra» – «Дзе мой край», Мн., 2011, «Prastora.by»

Жыццё ўсялякай мастацкай з'явы базуецца на трывалым грунце, калі падтрымлівае яе не столькі актыўны піяр, колькі актыўнасць неверагодна смелых апалагетаў, а тым больш – лідарства творчых асобаў, непаўторных індывідаў, адметных наватараў. Менавіта да катэгорыі апошніх беларусы здаўна залучаюць, напрыклад, літаратурны геній Уладзіміра Караткевіча, «прыўкрасныя міфы якога, – як казаў паэт Уладзімір Някляеў, – выглядаюць больш рэальнымі за саму рэальнасць». Ёсць такія лідары і ў сферы беларускай папулярнай музыкі, пра што ніхто не будзе спрачацца, прыгадаўшы імёны Лявона Вольскага, Змітра Вайцюшкевіча, Віктара Шалкевіча, Андрэя Плясанова... Дык уявіце сабе, што атрымаецца ад аб'яднання такіх волатаў? Можам прыгадаць нават прэцэдэнт, як летась да 80-годдзя Караткевіча адмысловы альбом-трыб'ют «Беларуская песня» выдаў той жа Зміцер Вайцюшкевіч. Наклад таго канцэртнага запісу знік хутчэй за многія раскручаныя студыйнікі, і ўжо ў 2011-м спатрэбілася перавыданне, бо людзі так і пытаюць у крамах: мне трэба менавіта тая праграма, якая запісаная непасрэдна з канцэртнай залы ў юбілейны пісьменніка. І вось інтэрнэт-крама «Prastora.by» вырашыла не проста паўтарыць паспяховы праект, але і па-лепшыць яго.

Альбом «Дзе мой край» Змітра Вайцюшкевіча & Со., па сутнасці, гэта ўсё тая ж «Беларуская песня», але з сур'ёзным рэбрэндынгам. Канцэптуалізацы-

яй тут займаўся вядомы сваімі беларускімі кінапраектамі менеджар Алесь Квіткавіч (у маёй новай кнізе «Rock on!» ён праявіўся амаль нароўні з такімі асобамі, як Віталь Супрановіч, Андрэй Плясанав, Алесь Аркуш, Зміцер Сідаровіч).

Пачнем з добрых згадак: пры поўным захаванні ўсёй юбілейнай праграмы ў альбоме з'явілася аж 10 бонусаў. Найперш гэта вершы-прысвячэнні сучасных паэтаў знакамітаму юбіляру, дзе гучаць пранікнёныя жывыя галасы Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Уладзіміра Някляева. Асабіста мяне найбольш уразіў верш Генадзя Бураўкіна «Памяці Уладзіміра Караткевіча»: тут ніякага сервілістычнага схематызму, а глыбокае і шчырае філасофскае асэнсаванне ўсёй сутнасці жыцця. Таму і крамае слухача-чытача за жывое, да дрыжыкаў у целе:

*Асядае ўспамінаў дым,
Не сустрэнемся, не пагаворым,
Давярайце ж сябрам жывым,
А тым болей – сябрам памёрлым,
Беражыце іх кожны міг,
Разумейце маўклівых і гордых,
Не мяняйце сяброў жывых,
А тым болей – сяброў памёрлых.*

Такі аўтарытэтны ўступ не толькі лішні раз падкрэслівае значнасць юбіляра, але і тлумачыць слухачу прысутнасць у юбілейнай праграме песень на вершы не ягоныя. І тут творы сяброў, сучасні-



каў і паслядоўнікаў Караткевіча – Барадуліна, Бураўкіна, Някляева. А яны не проста робяць праграму больш насычанай (аж 80 поўных хвілінаў), але і не выбіваюцца з ейнага настрою, дапаўняюць яго. Да таго ж патрыярх беларускай паэзіі Рыгор Барадулін здолеў у сваім уступным слове да канцэрта ўзяць і крыху гумарыстычнага настрою, каб юбілей не ператварыўся ў паніхду, бо Караткевіч, па сутнасці, не памёр. Ён адыйшоў у вечнасць 54-гадовым. Ён і сёння жывы сярод нас.

Ну і галоўнай цэментуючай субстанцыяй альбома «Дзе мой край» засталася асоба артыста, Змітра Вайцюшкевіча, які здолеў увасобіць глыбіню караткевіцкіх вобразаў. Насамрэч жа, не кожны кампазітар рызыкне ўзяцца за справу пераасэнсавання тую тытанічную глыбю вялікай паэзіі, чаму і такія рэдкія ўдачы тут (можам прыгадаць, аднак, цуды нахшталь «Раманс аб расстраляным каханні» Вальжыны Цярэшчанкі, «Расплата за ўсё» Алеся Камоцкага, а той жа Вайцюшкевіч яшчэ ў 2004 выдаў запамінальную песню «Гордыя сосны» ў супольным праекце «Бывайце здаровы!/Bella Ciao!»). Вось толькі чаму цяпер «Гордыя сосны» маюць назву «Моцнае півань»?

Зрэшты, Вайцюшкевіч сапраўды не адсоўвае тут півань на другі план, бо і Караткевіч любіў той бурштынавы напой. І вось Вайцюшкевіч, зазірнуўшы напачатку ў «Корчмы», адразу віртуозна закручвае караткевіцкі жарт «Зяец варыць півань», пры якім слухач мімаволі дзівіцца неверагоднымі паэтычнымі і кампазіцыйнымі фантазіямі артыста.

Вайцюшкевіч увогуле багаты на фантазіі, таму ў гэтым тузіне музычных інтэрпрэтацыяў Караткевіча свае песні-ўлюбёнцы знойдуцца для людзей самых розных густаў, самых супярэчлівых характараў. Тут і трывалая глыбіня патрыятычных пачуццяў у загаловай «Дзе мой край», і каўказскія матывы ў «Пяць стручкоў перцу», і рамантычна-эратычныя вобразы «Мора гранітнай хвалі». А да Караткевіча ж тут яшчэ і эратычная «Суседка» Генадзя Бураўкіна слухна падруліла. Карацей, без шчырых хваляванняў Вайцюшкевіча слухач не будзеш, а Караткевіч тым больш падмацоўвае гарт.

На маю думку мега-хітамі цудоўна леглі творы «Балада пра конных архангелаў» (такі псіхадэл!!! Карласу Сантану не снілася), чымсьці падобная, але з усходняй экзотыкай «Яўрэйцы», дабротны карчомны шансон «У жніўны дзень», але гэта не азначае, што да астатніх я абьякавы, бо Вайцюшкевіч не проста падкладае модныя акорды пад магутныя рыфмы, а грае ў кожнай песні вельмі характарныя драматычныя ролі. Ён насамрэч Артыст! Праўда, і талент адмыслоўцаў ягонага «WZ-Orkiestra» нельга забываць, бо аранжыроўкі ўсе зробленыя надзвычай дасканалы, аж ніводнага пустога месца не знойдзеш у музычнай палітры. Вось толькі імёнаў іхніх слухач на дыску не знойдзе, бо выдаўцы наўрад ці слухна падалі гэты альбом не ў музычным, а ў літаратурным кантэксте (аж мне ў краме спярша здалася, што гэта чарговая аўдыёкніга). А гэта, між тым, канцэптуальны альбом Змітра Вайцюшкевіча і «WZ-Orkiestra» паводле паэзіі вялікага Караткевіча. Настолькі канцэптуальны, што сімвалічная ў ім нават рэжысура: распачынае альбом верш У. Някляева «Хадок», а завяршае той жа вобраз Караткевіча-хадака ў песні. Так што і нядзіва, што паводле попыту новы CD мае шанцы абыйсці і знакамты «The Best» Вайцюшкевіча, выдадзены ў 2007 годзе Мінскім Саюзам Прадпрыемальнікаў і Працадаўцаў.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
Музычны крытык



Чэрвень

1 – Брэсцкая крэпасць, комплекс абарончых збудаванняў XIX – пачатку XX ст. (1836) – 175 гадоў з часу закладкі першага каменя.

1 – Міско Якуб Герасімавіч (1911, Слоні́мскі р-н – 1981), журналіст, пісьменнік, удзельнік рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

3 – Тызенгаўз Канстанцін (1786, г.п. Жалудок – 1853), арнітолаг, мастак, заснавальнік беларускай арніталогіі, працы якога не страцілі свайго значэння да сённяшняга дня (распрацаваў сістэму класіфікацыі птушак, якой карыстаюцца сучасныя вучоныя), стваральнік першага ў Беларусі арніталагічнага музея (Паставы) – 225 гадоў з дня нараджэння.

6 – Ажэшка (дзявоч. Паўлоўская) Эліза (1841, Гродзенскі р-н – 1910), пісьменніца, літаратурная спадчына якой складае амаль 60 тамоў мастацкіх твораў, публіцыстычных і літаратурна-крытычных працаў і перакладзеныя на 20 еўрапейскіх моваў, яе імем названая адна з цэнтральных вуліцаў Гродна, на якой усталяваны помнік – 170 гадоў з дня нараджэння.

6 – Беларускае Таварыства Чырвонага Крыжа, добраахвотнае рэспубліканскае грамадскае аб'яднанне, мэта якога – аказанне дапамогі ахвярам узброеных канфліктаў, адзінокім інвалідам і са старэлым, арганізацыя дапамогі насельніцтву ў экстрэмальных сітуацыях (1921) – 90 гадоў з часу стварэння.

7 – Беразіно, горад, цэнтр Бярэзінскага раёна Мінскай вобласці (1501) – 510 гадоў з часу першага ўпамінавання ў гістарычных крыніцах.

9 – Луцкевіч Іван Іванавіч (1881, Ковенская губ. – 1919), палітычны дзеяч, адзін з пачынальнікаў і ідэйных кіраўнікоў беларускага культурна-асветніцкага і грамадска-палітычнага руху пачатку XX ст., археолаг, этнограф, публіцыст, збіральнік і даследчык беларускіх старажытнасцяў (яго асабістая калекцыя стала асновай Беларускага музея ў Вільні), аўтар навукова-публіцыстычных працаў па гісторыі, мастацтве, кніжнай культуры Беларусі, ініцыятар стварэння многіх беларускіх арганізацыяў і выданняў, у т.л. газеты «Наша доля» і «Наша Ніва», выдавецтва «Наша хата», першых беларускіх школ на Віленшчыне, Гродзеншчыне, Беласточчыне і інш. – 130 гадоў з дня нараджэння.

МНС нагадвае:

- ⚡ не пакідайце малых дзяцей у доме адных без нагляду;
- ⚡ трымайце спраўнымі электраправодку, газавыя і электрычныя прыборы

«Выйдзі на сенажаці!»

Уздоўж

1. «... казаў: і ў маі тры дні маю» (прык.). **4.** Прысвятак беларускага народнага календара, які адзначалі 28 мая. «... павее цяплом» (прык.). **8.** Задума, думка. **9.** «Хоць сонца грэе, але ... млее» (прык.). **10.** Адростацкая галінка з вясновымі кветкамі. **13.** Ніжняе апорнае бер-

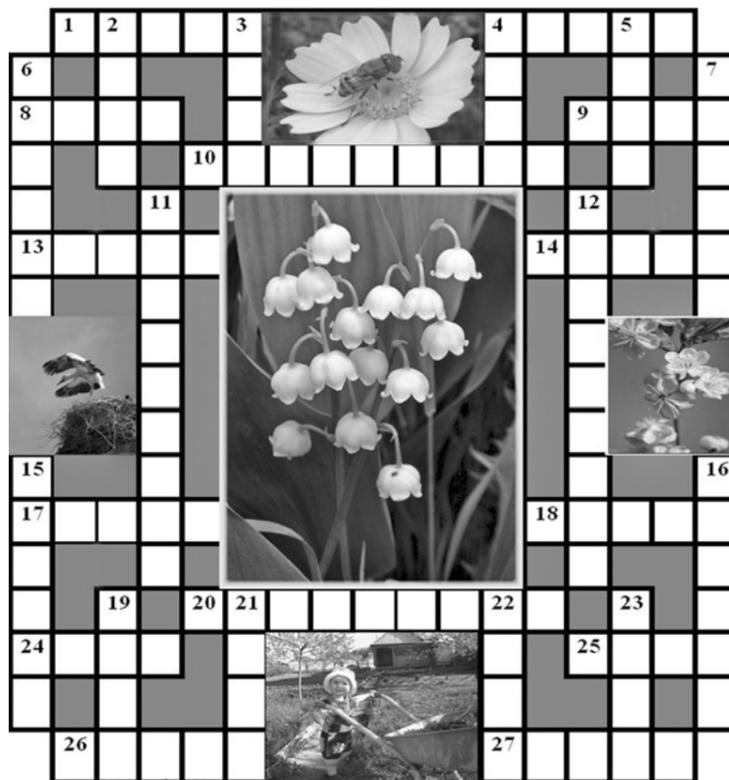
вяно зруба. **14.** «Майская ... галоднага корміць» (прык.). **17.** «А беларуская ... – // Я не знайшоў нідзе ёй роўных». З паэмы Алесь Салаўя «Домік у Менску». **18.** Здарэнне, эпізод. **20.** Лекавая расліна, якая некалі выкарыстоўвалася як засцерагальны сродак ад удару перуна. **24.** «Узбагаць ты добрым засевам // Наш ...»

З верша Якуба Коласа «Закліканне вясны». **25.** «Сонцу – яснагрэю // Расплятае ...». З верша Янкі Купалы «Вясна». **26.** «Колас добра не спее, калі ... не грэе» (прык.). **27.** «Зноў вясны пераможнай ...». Верш Л. Геніюш.

Упоперак

2. «... любіць крэпкія зубы» (прык.). **3.** «Абед не ..., не ўцячэ» (прык.). **4.** Вялікі сад з кветнікамі, алеямі. **5.** Стан разважання. **6.** ... Веснавы. Прысвятак, які адзначаўся 22 мая. «Юры з расой, а ... з сяўбой» (прык.). **7.** Прылада, якой таўкуць што-небудзь і якую некалі выкарыстоўвалі ў земляробчай магіі: з дапамогай ... садзілі агуркі і інш. **11.** Прысвятак, які беларусы-католікі адзначалі 29 мая. «... – вады па калена» (прык.). **12.** Свята вясны, якое адзначалася 10 мая, у гэты дзень сваталіся, спраўлялі вяселлі. **15.** «Дзе ..., там і мёд» (прык.). **16.** Прыгожая пахкая майская кветка. **19.** Тое, што і лоб. **21.** «Сенажаць аглядзь, як ... абсохне, а дзеўку – на рабочце» (прык.). **22.** ... Веснавы. Адзін з апекуноў земляробства, прысвятак адзначалі 21 мая. **23.** «Выйдзі на ..., на сенажаці, // Выйдзі спаткаці вясну». З верша Янкі Купалы «Выйдзі».

Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ



Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год

ЛІВОНСКІЯ ХРОНІКІ – гісторыка-літаратурныя творы, крыніцы па гісторыі Лівоніі і барацьбы народаў цяперашніх Прыбалтыкі, Беларусі і Польшчы супраць нямецкіх крыжакоў. Вельмі тэндэнтныя, але багатыя на фактычны матэрыял.

«Хроніка Лівоніі», напісаная ў 1224–1227 гг. на лацінскай мове Генрыхам Латвійскім, змяшчае каштоўныя звесткі пра Полацкую зямлю, прыналежнасць Полацку сярэдняга і ніжняга Падзвіння з старажытных гарадамі Кукенойс і Герцыке, пра ролю Полацкай зямлі ў барацьбе з нямецкай агрэсіяй, дзейнасць полацкага князя Уладзіміра. «Рыфмаваная хроніка» (пач. XIII ст.) на нямецкай мове невядомага аўтара апісвае падзеі да 1290 г., падрабязна апавядае пра вялікіх князёў Міндоўга, Траняту і Войшалка, міжусобную барацьбу ў Літве. «Хроніка Пруская зямлі» на лацінскай мове, закончаная П. Дусбургам у 1326 г., паведамляе

пра набегі крыжакоў на Гарадзенскае княства з 1284 г. да 1328 г., паражэнне рыцараў пад Навагародкам у 1314 г. ад Давыда Гарадзенскага, пра супраціўленне літоўскіх і жамойцкіх феадалаў уладзе літоўскіх князёў. «Хроніка Лівоніі» на нямецкай мове Германа з Вартберга заканчаецца падзеямі 1378 г., расказвае пра спусташальныя паходы крыжакоў на Полацкую зямлю з 1333 г. да 1377 г. і пра паходы палачанаў на іх. «Хроніка Ліфляндскай правінцыі» на нямецкай мове Б. Русава апісвае гісторыю Лівоніі да 1561 г., Лівонскую вайну 1558–1583 гг. (да 1582 г.). Вядомыя і іншыя тэксты Хронікаў.

ЛІДА – горад, цэнтр Лідскага р-на, на р. Лідзея. За 110 км ад Гродна. Вузел чыгунак і аўтамабільных дарог на Гродна, Вільню, Маладзечна, Баранавічы.

Упамінаецца ў «Спісе рускіх гарадоў...», складзеным паміж 1387 і 1406 гг. у першапачатковай, най-

больш старажытнай частцы «Летапісца вялікіх князёў літоўскіх», напісанай у 1390-х г. У ВКЛ старажытны горад складаўся з замка, княжацкага двара або замкавага фальварка (размяшчаўся на р. Каменка на паўднёвы захад ад замка, пры ім былі млыны, вінакурня і інш. гаспадарчыя пабудовы), уласна горада (на поўнач ад замка, ад яго гістарычнага цэнтра – рынка адыходзілі 4 вуліцы: Віленская, Замкавая, Каменская і Крывая) і Зарэчка (некалькі дзясяткаў хат). З 1560-х гг. цэнтр павета Віленскага ваяводства. У 1587 г. Ліда атрымала магдэбургскае права, мела герб (выява льва на чырвоным фоне і 2 ключоў – на блакітным). У XVII ст. пабудаваны кляштар карме-літаў (не збярогся). У руска-польскую вайну 1654–1667 гг.

Лідскі замак на паштоўцы 1930-х гг.



і ў Паўночную вайну 1700–1721 гг. разрабаваная і спустошаная. У XVIII ст. на рыначнай плошчы пабудаваная ратуша (не збераглася). У 2-й пал. XVIII ст. каля 1,5 тыс. жыхароў. З 1795 г. у складзе Расіі, цэнтр павета. У 1797–1825 гг. пабудаваны Іосіфаўскі касцёл піяраў. З сярэ-дзіны XIX ст. будуюцца 1–2-павярховыя мураваныя дамы, арнаментаваныя фігурнай муроўкай. У канцы XIX ст. у сувязі з будаўніцтвам Палескіх чыгунак пачаўся хуткі рост горада. У 1897 г. ужо 8626 жыхароў (з іх 47,2% непісьменных); працавалі піва-мёдаварнае, тытунёвае, цагельнае і інш. прадпрыемствы, 3 пачатковыя навучальныя ўстановы, 2 бальніцы, аптэка. У пач. XX ст. каля 1000 жылых дамоў (з іх каля 270 мураваных). У 1912–1913 гг. выдавалася газета «Лідское слово». З 1921 г. у складзе Польшчы, цэнтр павета. З 1939 г. у БССР, горад абласнога падпарадкавання, 33,4 тыс. жыхароў.

З 15 студзеня 1940 г. цэнтр раёна. У Вялікую Айчынную вайну з 27 чэрвеня 1941 па 9 ліпеня 1944 г. акупаваная нямецка-фашысцкімі захопнікамі; 8 мая 1942 г. яны расстралялі 5670 савецкіх грамадзянаў.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)